



PRIMARY SCHOOL TEACHERS' OPINIONS ABOUT THE VALUES IN SOCIAL SCIENCES PROGRAMME AND THEIR PRACTICES FOR HAVING THEM ACQUIRED

SINIF ÖĞRETMENLERİNİN SOSYAL BİLGİLER PROGRAMINDAKİ DEĞERLERLE İLGİLİ GÖRÜŞLERİ VE BUNLARIN KAZANDIRILMASINA İLİŞKİN UYGULAMALARI*

Sultan AKDEMİR¹ & Muammer Celalettin MUŞTA²

ABSTRACT

The aim of this research is to determine the values in Social Sciences Teaching Programme which are most appreciated by Primary School 4th and 5th grades' Teachers, their perception and opinions about these values and the activities that they do in classroom. This research is a case study and qualitative and quantitative research methods have been used together. The sample of the research includes 18 schools in the center of the city, Konya in 2011-2012 Academic Year and 124 participating Primary School 4th and 5th grades' Teachers. The data in research have been obtained by having 124 participating teachers' opinions through interview forms via e-mail or face-to-face. The qualitative data have been considered by using descriptive analysis approach and the quantitative data have been considered by using SPSS analysis approach. When the findings of the research have been examined, it has been concluded that among the values in Social Sciences Teaching Programme "being fair" is the most appreciated value and "aesthetic" is the least appreciated value by 4th and 5th grades' teachers. According to the results of the qualitative questions taking part in the interview form, the teachers think that the values have a very important role in the personality formation of the individual and the cultural structure of the society is also influential for the formation of the values. Generally, the individual values of the teachers correspond to the values in Social Sciences Teaching Programme. They have the opinions that the family has the most responsibility in the education of the values, and then the school and the teacher. They evaluate whether the values have been attained or not by making mostly an observation. Also, generally they think that the values have degenerated today. When we look at the activities done and methods, strategies and techniques applied for values education in the classrooms, most of them take part in Social Sciences Course Book or Social Sciences Workbook. Materials used are also easily reachable ones.

Key Words: Social Sciences Teaching Programme, Value and Values Education.

* Bu çalışma birinci yazarın yüksek lisans tezinden üretilmiş bir makaledir. Çalışma 29 Ekim- 1 Kasım 2012 tarihleri arasında düzenlenen IJAS (International Journal of Arts & Sciences) uluslararası konferansında Roma- İtalya'da sözel bildiri olarak sunulmuştur.

¹ Arş. Gör., Necmettin Erbakan Üniversitesi, İlköğretim Bölümü/Sınıf Öğretmenliği Anabilim Dalı, sakdemir@konya.edu.tr

² Prof. Dr., Necmettin Erbakan Üniversitesi, İlköğretim Bölümü/Sınıf Öğretmenliği Anabilim Dalı, mcmusta@konya.edu.tr

ÖZET

Bu çalışmanın amacı İlköğretim 4. ve 5. Sınıf Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan en önem verdikleri değerler, değerlere ilişkin algıları, görüşleri ve sınıfta uyguladıkları etkinlikleri belirlemektir. Araştırma durum çalışmasıdır ve nitel, nicel araştırma yöntemleri bir arada kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubu 2011-2012 eğitim-öğretim yılında Konya ili Karatay, Meram, Selçuklu merkez ilçelerinde 18 okulda görev yapan 4. ve 5. sınıf öğretmenlerinden, amaçlı örnekleme yöntemlerinden kolay ulaşılabilir durum örneklemesine göre seçilmiş 124 katılımcı öğretmeni kapsamaktadır. Araştırmada veriler 124 katılımcı öğretmenle görüşme formuyla yüz yüze veya mail yoluyla görüşleri alınarak elde edilmiştir. Nitel veriler betimsel analiz yaklaşımı kullanılarak, nicel veriler ise SPSS paket programı kullanılarak değerlendirilmiştir. Araştırmanın bulguları incelendiğinde; Sosyal Bilgiler Öğretim Programındaki değerlerden 4. ve 5. Sınıf öğretmenlerinin en önem verdikleri değer “adil olma” en az önem verdikleri değer de “estetik” değeri olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Görüşme formunda yer alan nitel soruların sonuçlarına göre öğretmenler değerlerin bireylerin kişilik oluşumunda önemli bir yere sahip olduğunu, toplumun kültür yapısının da değerlerin oluşumunda etkili olduğunu düşünmektedirler. Genel olarak Sosyal Bilgiler Öğretim Programındaki değerlerle görüşme yapılan öğretmenlerin bireysel değerleri örtüşmektedir. Değerler eğitiminde en çok sorumluluğun aile daha sonra okul ve öğretmene düştüğü görüşündedirler. Değerlerin kazanılıp kazanılmadığını daha çok gözlem yaparak değerlendirmektedirler. Ayrıca genel olarak günümüzde değerlerin yozlaştığını düşünmektedirler. Sınıflarda değerler eğitimi yönelik yapılan etkinliklere ve uygulanan yöntem, strateji ve tekniklere baktığımızda ise çoğu Sosyal Bilgiler Ders Kitabı veya Sosyal Bilgiler Çalışma Kitabı’nda yer almaktadır. Kullanılan materyaller ise kolay ulaşılabilir materyallerdir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Bilgiler Öğretim Programı, Değer ve Değerler Eğitimi.

1. GİRİŞ

İnsan, biyolojik, fizyolojik ve sosyo-kültürel bir varlıktır (Ulusoy ve Tay, 2011: 61) Bu yüzden eğitimi “bireyin kendi içindeki potansiyeli yönünde gelişebilmesi için uygun koşulların sunulması” şeklinde tanımlayabiliriz (Çiftçi, 2003: 44).

İlköğretim okulları, çocukların sosyal yaşama uyum sağlamaları için oluşturulmuş örgün ortamlar olmakla birlikte okula gelmeden önce aile ortamındaki almış olduğu informal yüklemeler, buralarda formal düzey haline getirilerek planlı bir şekilde verilmeye çalışılmaktadır (Avşaroğlu, 2011: 288). Okulların temel iki amacı; akademik açıdan başarılı ve temel değerleri benimsemiş bireyler yetiştirmektir (Ekşi, 2003). İnsan davranışlarını yönlendiren değerler toplumsal baskıya gerek kalmadan davranışa dönüşürler. Davranışlar ya zorunlu uyma davranışı şeklinde yani dış disiplin yoluyla olur ya da içselleştirilerek kişinin kendine mal ettiği değerler vasıtasıyla olur. Onurlu bir yaşam için insan davranışlarını yönlendiren korku ve disiplin olmamalı değerler olmalıdır. Korkudan kaynaklanan disiplin, korku kaynağı ortadan kalktığı zaman kaybolurken, değerlerden kaynaklanan iç disiplin ise, değer değişmediği müddetçe devam eder (Cüceloğlu, 1999: 155).

Değer aktarımı olan değerler eğitimi etik eğitim olarak da adlandırılabilir ve kendini tanımlama, kendini anlama ve kendini tamamlama gibi pratiksel süreçlerden geçirdiği insanın yetilerini en üst düzeye ulaştırarak, “iyi hayat yaşamasını” sağlamayı amaçlar (Kale, 2007: 319). Bu doğrultuda, bireylere yaşadıkları

toplumun değerlerini aktarır, bireyleri çağa uygun bilgi ve becerilerle donatma görevini de üstlenirler. Yine eğitime yüklenen görevler arasında çağın şartlarına göre geçerliliğini yitirmiş değerlerin yerine yeni değerlerin yerleştirilmeye çalışılması vardır (Güngör, 1997). Diğer yandan bakıldığında değerlerin kazanımı yaşam boyu ve yaşanılan her yerde devam etmektedir (Doğanay, 2006). Bu yüzden toplumun bütününe önem verdiği ve okulun önem verdiği değerler paralel olduğu takdirde değerleri öğrenme daha kolay olacak ve öğrenciler değer çatışmalarını daha az yaşayacaklardır (Sarı, 2007).

Değerlerin öğrenilmesi daha ziyade rol öğrenmesi şeklinde bir sosyal öğrenmedir. Herkesin toplum içinde bir mevkii (kız, erkek, memur, tüccar, evli, dul, genç vs.) ve bu mevki için toplumun uygun gördüğü rolleri vardır. Böylece biz bulunduğumuz her mevkide o mevkideki insanların neler yapması, neler düşünmesi, nelere kıymet vermesi vs. gerektiği hakkında fikirlere sahip oluruz. (Güngör, 2010: 70). Değerlerin kazandırılması gereken dönem olarak gelişim düzeyi göz önünde bulundurulması gereken ilkelerden biridir. Çünkü somut işlemler döneminde çocuklar bir değer sistemi oluşturamamaktadırlar, içinde buldukları koşullara göre değerlendirme yapmaktadırlar. Bu yüzden yalnızca telkinde bulunmak yeterli olmamakta, değerlerin varlığı ve yokluğunda karşılaşılabilecekleri durumları gözlerinde canlandırmalarına yardımcı olmak gerekmektedir (Erden ve Akman, 1997).

Değerlerle ilgili çalışmalar ülkemizde özellikle altmışlı ve yetmişli yıllarda görülmeye başlanmıştır ve değer yaklaşımının duyuşsal eğitimde önemli bir yere sahip olduğu görülmektedir (Bacanlı, 2002). Ülkemizde 2004 yılında İlköğretim ders programlarında yapılan değişikliklerde özellikle Sosyal Bilgiler dersi başta olmak üzere Fen ve Teknoloji, Hayat Bilgisi, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi vb. derslerde de değer eğitimine doğrudan yer verilmeye başlanmıştır (Yiğittir, 2010: 209). 2005 Sosyal Bilgiler Programının temel yaklaşımı ise bilgiyi üretmek ve kullanmak için gerekli beceri, kavram ve değerlerle öğrenciyi donatarak etkin bir Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı yetiştirmektir (Ata, 2011: 35).

Tüm bu bilgiler ışığında değerlerin hayatımızın her alanında yer aldığı ve küçük yaşlarda kazandırılmasının önemli olduğu görülmektedir. Bu yüzden okullarda öğretmenlerin bu konuda bilinçli olması gerekmektedir. Ülkemizde İlköğretim Programlarında yer alan derslerin hepsinde değerler kazandırılmaya çalışılmaktadır. Fakat Sosyal Bilgiler dersinde değer aktarımı daha fazladır. Bu çalışma da bu yüzden yapılmış ve ana problemi "İlköğretim 4. ve 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan değerlere ilişkin bu dersi yürüten öğretmenlerin görüşleri nelerdir ve bu değerleri nasıl kazandırmaktadırlar?" sorusu oluşturmaktadır. Araştırmanın alt problemleri ise şu şekildedir:

- 1) İlköğretim 4. ve 5. sınıf öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan değerleri kendi önem verdikleri sıraya göre değerlendirdiklerinde en önem verdikleri ve en az önem verdikleri değerler nelerdir?
- 2) Değerler, değerleri önemli kılan özellikler, değerlerin ortaya çıkmasında önemli olan faktörler öğretmenler için ne ifade etmektedir?
- 3) Sosyal Bilgiler Öğretim Programındaki değerler ile öğretmenlerin değer kavramları örtüşmekte midir?
- 4) Değerler eğitiminin amacı ve kimlerin kazandırması gerektiğine ilişkin öğretmenlerin görüşleri nelerdir?
- 5) Değerlerin kazandırılmasında etkili olan diğer faktörlerle öğretmenlerin etkileşimi ne düzeydedir?
- 6) Öğretmenlerin değerleri kazandırma konusunda aldıkları herhangi bir eğitim var mıdır?
- 7) Okullarında ve sınıflarında uygulanan değerler eğitimi etkinlikleri varsa bunları ne düzeyde etkili bulmaktadırlar?
- 8) Günümüzdeki değer farklılaşması hakkında öğretmenler ne düşünmektedirler?
- 9) 4. ve 5. sınıf öğretmenleri her üniteye yer alan doğrudan verilecek değerleri kazandırırken hangi etkinlikleri, yöntem, teknik, stratejileri uygulamakta ve hangi materyalleri kullanmaktadırlar?

Araştırmanın sınıf öğretmeninin Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan değerlere ilişkin görüşlerini ve bunları kazandırırken izledikleri stratejileri belirlemeye yönelik olması, okullarımızda gerçekleştirilen değerler eğitimi üzerinde düşünülerek eksiklikleri görebilmek ve iyileştirebilmek açılarından yapılacak diğer çalışmalara katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

2. YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Bu araştırma nitel ve nicel araştırma yöntemlerinin bir arada kullanıldığı bir durum çalışmasıdır. Araştırma ilköğretim 4. ve 5. sınıf öğretmenlerinin en önem verdikleri değeri, değerlere ilişkin algılarını, Sosyal Bilgiler derslerinde değerlerin verilmesi sırasında hangi etkinlikleri, yöntem, strateji, teknik ve materyalleri kullandıklarını saptamak amacıyla tasarlanmış tarama modelinde betimsel bir çalışmadır.

Çalışma Grubu

Bu araştırmanın çalışma grubu Konya ili merkez Karatay, Meram, Selçuklu ilçelerinde 18 okulda 4. ve 5. sınıfta görev yapan 124 öğretmeni kapsamaktadır. Araştırmada amaçlı örnekleme yöntemlerinden kolay ulaşılabilir durum örnekleme kullanılmıştır. Değer Önem Sırası Ölçeği için 100 öğretmen, Değer Algıları Görüşme Formu için 12 öğretmen, 4. Sınıf Değer Etkinlikleri Değerlendirme Formu için 6 öğretmen, 5. Sınıf Değer Etkinlikleri Değerlendirme Formu için 6 öğretmen araştırmada yer almıştır.

Veri Toplama Araçları

Araştırmanın veri toplama araçlarından ilki ilköğretim 4. ve 5. sınıf öğretmenlerinin en önem verdikleri değerleri belirlemek amacıyla hazırlanan içeriğinde 2005 4. ve 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programında bulunan değerlerin yer aldığı Değer Önem Sırası Ölçeğidir. Form araştırmacı tarafından hazırlanmıştır. Programda bulunan değerler programdaki haliyle alınıp, sıralanmıştır. 4. ve 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programında ve ölçekte 20 tane değer yer almakta olup katılımcılardan bu 20 değerden en önem verdiklerine bir, son sırada yer alan değere ise yirmi olmak üzere sıralamaları istenmiştir.

Bir diğer veri toplama aracı Değer Algıları Görüşme Formudur. Bu form da araştırmacı tarafından geliştirilmiştir. İçeriğinde 4. ve 5. sınıf öğretmenlerinin değer algılarını, değerlere ilişkin duygu ve düşüncelerini ölçmeye yönelik yarı yapılandırılmış 8 görüşme sorusunu barındıran bir görüşme formudur.

Son olarak uygulanan form olan Değer Etkinlikleri Değerlendirme Formu ise yine 4. ve 5. Sınıf Öğretim Programından yararlanılarak hazırlanmıştır. 4. Sınıf öğretmenleri için hazırlanan formda programdaki öğrenme alanları, üniteler, bu üniteye yer alan doğrudan verilecek değer veya değerler bulunmaktadır. Öğretmenlerin görüşlerini belirtmeleri istenen kısımda ise bu üniteleri işlerken verilmesi istenen değerlerin öğrenciye aktarımı sırasında uyguladıkları etkinlikler, bu etkinlikleri uygularken kullandıkları yöntem, strateji ve teknikler son olarak da kullandıkları materyaller başlıkları bulunmaktadır. 5. sınıf öğretmenleri için uygulanan form ise aynı formun 5. sınıf öğrenme alanı, ünitesi ve doğrudan verilecek değerlerine göre düzenlenmiş halidir.

Veri Toplama Araçlarının Uygulanması

Değer Önem Sırası Ölçeği, 4. ve 5. sınıfta görev yapan 100 sınıf öğretmenine uygulanmıştır. Araştırmanın gerçekleştirileceği uygulama okullarına bizzat gidilerek öğretmenlerle bire bir görüşülmüş, gerekli açıklamalar yapılarak formların doldurulması sağlanmıştır. Uygulamalar 50 kadın ve 50 erkek olmak üzere 100 öğretmenle gerçekleştirilmiştir. Bu öğretmenlerin 46'sı 4. Sınıf ve 54'ü 5. sınıf öğretmenlerinden oluşmaktadır. Elde edilen veriler araştırmacı tarafından ayrıştırılmış, formlar kodlanmış ve cevaplar SPSS programına yüklenmiştir.

Değer Algıları Görüşme Formu, ilköğretim 4. ve 5. sınıf öğretmenlerinden amaçlı örnekleme yöntemlerinden kolay ulaşılabilir durum örnekleme dikkate alınarak 12 öğretmenle gerçekleştirilmiştir. Yarı yapılandırılmış sorulardan oluşan görüşme formu araştırmacı tarafından birebir görüşülerek uygulanmıştır. Görüşmeler esnasında anlaşılmayan kısımlar açıklanarak öğretmenlerin amacın dışına çıkan cevaplar vermesi engellenmiş ve aynı zamanda daha derinlemesine bilgi toplanmasına çalışılmıştır. Formda yer alan sorulara öğretmenler cevapları kendileri yazmışlar fakat bazı durumlarda verilen cevaplar araştırmacı tarafından not edilmiştir. Elde edilen veri araştırmacı tarafından okunmuş, sınıflanmış ve betimsel analiz yöntemiyle değerlendirilmiştir.

Değer Etkinlikleri Değerlendirme Formuna katılan 6 katılımcı 4. Sınıf öğretmeni ve 6 katılımcı 5. sınıf öğretmenidir. Araştırmacı uygulama okullarına bizzat giderek katılımcı öğretmenlere gerekli açıklamalarda bulunmuştur. Öğretmenlerin eksik bıraktıkları hususlar görüşme yapılarak not edilmiştir. Elde edilen veri araştırmacı tarafından incelenmiş, verilen cevaplar belirli başlıklar altında gruplandırılmaya çalışılmıştır.

Verilerin Analizi

Öncelikle Değerler Önem Sırası Ölçeğinde araştırmanın yürütüldüğü grubu belirlemek amacıyla betimsel istatistiklerden frekans, yüzde ve ortalamalar hesaplanmıştır.

İlköğretim 4. ve 5. sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan değerlere yönelik uygulanan Değerler Önem Sırası Ölçeğinden elde edilen verilere ilişkin ortalamalar hesaplanmıştır. 4. ve 5. sınıf öğretmenlerinin sıraladıkları değerler ortalamalar bakımından sıralanmış ve en önem verdikleri değerler belirlenmiştir. En önemli görülen değerlerin sınıf ve cinsiyet bakımından farklılıklara sahip olup olmadığını anlamak için Mann Whitney U- Testi uygulanmıştır. Daha sonra mesleki kıdeme göre değerlerin önem sırasını bir farklılık olup olmadığını anlamak için Kruskal Wallis Testi uygulanmıştır.

4. ve 5. sınıf öğretmenlerinin 4. ve 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programındaki değerlere ilişkin algı, görüş ve düşüncelerini belirlemek amacıyla uygulanan Değer Algıları Görüşme Formu betimsel analiz yöntemiyle incelenmiştir. Bu formdaki verilerin analizinde de sorular dikkate alınarak başlıklar oluşturulmuş daha sonra elde edilen veriler dikkatlice birçok kez okunmuş ve başlıklar altında gruplandırılmaya çalışılmıştır. Değer Etkinlikleri Değerlendirme Formu ise 4. ve 5. sınıf öğretmenlerinin değerlerin aktarılmasına yönelik sınıflarda uyguladıkları etkinliklerin, kullanılan yöntem, strateji ve tekniklerin, kullanılan materyallerin arasında benzerlik olup olmadığına bakmak içindir ve en çok kullanılan etkinlikler, yöntemler ve materyaller belirlenmiştir.

3. BULGULAR VE YORUMLAR

3.1. Değerler Önem Sırası Anket Formuna Ait Bulgu ve Yorumlar

Araştırmaya katılan öğretmenlerin %50'sinin kadın %50'sinin erkek; mesleki kıdem olarak %21'i 1- 10 yıl arası, %57'sinin 11- 20 yıl arası, % 22'sinin de 21 yıl ve üstü çalışmış olduğu, 4. sınıf okutan öğretmenlerin %46, 5. sınıf okutan öğretmenlerin ise %54 oranında olduğu görülmektedir.

4. ve 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan değerlere yönelik 4. ve 5. sınıf öğretmenlerinin en fazla önem verdikleri değerleri belirlemek için değer önem sırası ölçeğinden elde edilen puanların ortalamaları hesaplanmıştır. En önem verilen değerden daha az önemli görülen değerler sıralanmıştır ve elde edilen sonuçlar Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo1. Değer Önem Sırası Ölçeği Tablosu

DEĞER	Ortalama	Standart Sapma
Adil Olma	6.03	4.60
Saygı	6.22	4.29
Dürüstlük	6.40	4.91
Sorumluluk	7.52	4.26
Sevgi	7.68	4.78
Vatanseverlik	8.36	5.90
Bağımsızlık	8.79	5.54
Aile Birliğine Önem Verme	9.04	5.51
Çalışkanlık	9.47	4.44
Özgürlük	10.12	5.95
Hoşgörü	10.14	4.95
Barış	10.45	4.81
Dayanışma	10.50	4.57
Yardıms severlik	12.43	4.53
Bilimsellik	12.94	5.26
Duyarlılık	13.03	4.57
Temizlik	13.08	4.57
Sağlıklı Olmaya Önem Verme	13.51	5.25
Misafirperverlik	16.11	3.96
Estetik	18.12	2.97

Tablo 1 incelendiğinde araştırmaya katılan 4. ve 5. sınıf öğretmenleri en önem verdikleri değer olarak "adil olma" yı belirtmişlerdir. Diğer değerler ise şöyle sıralanmıştır: ikinci sırada saygı, üçüncü sırada dürüstlük, dördüncü sırada sorumluluk, beşinci sırada sevgi, altıncı vatanseverlik, yedinci sırada bağımsızlık, sekizinci sırada aile birliğine önem verme, dokuzuncu sırada çalışkanlık, onuncu sırada özgürlük, on birinci sırada hoşgörü, on ikinci sırada barış, on üçüncü sırada dayanışma, on dördüncü sırada yardıms severlik, on beşinci sırada bilimsellik, on altıncı sırada duyarlılık, on yedinci sırada temizlik, on sekizinci sırada sağlıklı olmaya önem verme, on dokuzuncu sırada misafirperverlik, yirminci sırada ve son olarak estetik' tir.

3.2. Değer Algıları Görüşme Formuna Ait Bulgu ve Yorumlar

3.2.1. Değer Tanımlarına Ait Bulgu ve Yorumlar

Uygulanan görüşme formunda yer alan ilk soru " Değer sizin için ne ifade etmektedir?" sorusu 12 sınıf öğretmenine yöneltilmiştir. Verdikleri cevaplar incelendiğinde;

3 öğretmen değeri "bir varlığa verilen kıymet" (K2, K5, K11) olarak ifade etmişlerdir.

7 öğretmen değeri toplumla ilişkilendirmiş “insanlığın ve toplumun ortak yargıları” ve “toplumu bir arada tutan özellikler” olarak belirtmişlerdir.

1 öğretmen “bireyin sahip olduğu” özellikler ifadesine yakın cevap vermiştir.

1 öğretmen (K8) “saygı” olarak ifade etmiştir.

3.2.2. Değerin Öneme Ait Bulgu ve Yorumlar

Öğretmenlere yöneltilen “Sizce bir değeri önemli kılan nedir?” sorusudur.

7 öğretmen “toplum tarafından benimsenmiş olması ve toplum içindeki yeri” ifadesine yakın cevaplar vermişlerdir.

1 öğretmen (K6) “kullanışlılığını” ifade etmiştir.

1 öğretmen (K12) “kalıcılığa” vurgu yapmıştır.

1 öğretmen (K7) değerın kültürel öneme dikkat çekmiştir.

1 öğretmen (K3) ise sorulan soruyu farklı değerlendirerek bireyin önem verdiği değerlerden bahsetmiştir.

3.2.3. Değerin Ortaya Çıkmasında Önemli Olan Faktörlere Ait Bulgu ve Yorumlar

Öğretmenlere “Değerlerin ortaya çıkmasında önemli olan faktörler nelerdir?” sorusu yöneltilmiştir.

Bu konuda yakın görüşlerde birleşen 6 öğretmen değerlerin ortaya çıkmasında önemli faktör olarak toplumu görmüş ve bununla ilişkili cevaplar vermişlerdir.

1 öğretmen (K1) “Yaşanan deneyimlerdir.” ifadesini kullanarak soruya farklı bir cevap vermiştir.

1 öğretmen “bireye nasıl davranıldığının önemli olduğunu” belirten cevap vermiştir.

2 öğretmen “bireyin yetiştirileceğine dair olduğunu” belirtmiştir.

1 öğretmen (K12) değerlerin kalıcılığında bahsetmiştir.

Son olarak 1 öğretmen ise kültürel öneminden bahsetmiştir.

3.2.4. Sosyal Bilgiler Öğretim Programındaki Değerler İle Öğretmenlerin Değerlerinin Örtüşme Durumuna Ait Bulgu ve Yorumlar

2. soru “Sosyal Bilgiler Öğretim Programındaki değer kavramı ile sizin bireysel olarak önem verdiğiniz değerlerin örtüşme durumu nedir?”

Öğretmenlerin genel olarak ifade ettiğine göre Sosyal Bilgiler Öğretim Programındaki değerlerle bireysel olarak önem verdikleri değerler örtüşmektedir.

4 öğretmen bu soruya büyük oranda örtüştüğünü ifade eden cümlelerle cevap vermişlerdir.

5 öğretmen programdaki değerlerle bireysel değerlerinin tamamen örtüştüğünü ifade etmiştir.

Kısmen örtüştüğünü ifade eden 1 öğretmen ayrıca pek örtüşmediği ve örtüşmediği şeklinde cevaplar veren 1’er öğretmen vardır.

Bu durumda görüşme yapılan öğretmenlerin değerlerinin programdaki değerlerle büyük oranda örtüşmesinin dersleri daha verimli hale getireceği düşünülebilir.

3.2.5. Değerler Eğitiminin Amacına İlişkin Bulgu ve Yorumlar

Bu soru “Değerler eğitiminin amacı ne olmalıdır?” şeklinde yöneltilmiştir.

4 öğretmen değerlerin amacını kişiye değerleri benimsetmek ve bu değerlere sahip bireyler yetiştirmek olarak cevaplamışlardır.

2 öğretmen evrensel olarak ve milli olarak faydalı bireyler yetiştirilmesi gerektiğini ifade etmişlerdir.

2 öğretmen topluma faydalı bireyler yetiştirmek olduğu şeklinde cevaplamışlardır.

1 öğretmen (K5) milli değerleri vermek olduğunu ifade etmiştir.

Diğer öğretmenlerden ise 1'i kalıcı bilgi ve kültür birikimi oluşturmak olduğunu ifade etmiş,1 öğretmen ise Yunus Emre'nin "Yaratılanı yaratandan ötürü sevmek." cümlesiyle değerler eğitiminin amacını açıklamıştır.

3.2.6. Değerler Eğitiminden Sorumlu Olacak Kişilere Ait Bulgu ve Yorumlar

Bu soru 3. sorunun bir alt başlığı şeklinde olup "Değerler Eğitiminden Kimler Sorumlu Olmalıdır?" diyerek katılımcı öğretmenlerden bu konuya dair bilgi alınmak istenmiştir.

5 öğretmen aile, okul ve çevre tarafından verilmesi gerektiğini savunmuştur.

3 öğretmen aile, öğretmen ve çevre tarafından verilmesi gerektiği cevabını vermişlerdir.

2 öğretmen eğitimcileri kastederek tüm öğretmenler cevabını vermişlerdir.

1 öğretmen (K2) toplumun içinde olan herkesin bireyi etkilediğini ifade etmiştir.

Son olarak 1 öğretmen (K12) "Kendini tarih, kültür, sanat, spor, din alanında kalite olarak göstermiş kişiler." olduğu cevabını vermiştir.

3.2.7. Değerlerin Kazanılıp Kazanılmadığına Dair İzlenen Ölçme Değerlendirme Yolu İçin Bulgu ve Yorumlar

"Değerlerin kazanılıp kazanılmadığını anlamak için nasıl bir yol izliyorsunuz?" sorusu yöneltmiştir.

Öğretmenlerin ek olarak yaptıkları etkinliklere baktığımızda, 2 öğretmenin sınav veya test kullandığını, 2 öğretmenin drama, tiyatro veya skeçler yaptığını, 1 öğretmenin hikâye tamamlama etkinlikleri yaptığını, 1 öğretmenin kompozisyon yazdığını, 1 öğretmenin kontrol listeleri, öz değerlendirme formları ve soru cevap tekniği kullandığını, bir öğretmenin de anket yaptığını görüyoruz.

3.2.8. Değerlerin Kazandırılmasında Etkili Olan Diğer Faktörler İle Öğretmenlerin Etkileşim Düzeyine Ait Bulgu ve Yorumlar

5. soru: "Değerlerin kazandırılmasında etkili olan diğer faktörler (okul, aile, sosyal çevre...) ile etkileşiminiz/ işbirliğiniz ne düzeydedir? Gerçekleştirdiğiniz özel uygulamalar veya projeler var mı?"

Bu soruya genel olarak aile ile ilişkilerini sıkı tutarak ve onlarla iletişime geçerek anlamına gelebilecek cevaplar vermişlerdir. Neredeyse hiçbirinin bu konuya özel proje uygulamadığı okulunda böyle projeler varsa da belirtmediği görülmektedir.

5 öğretmen aile ve sosyal çevreyi içine alan cevaplar vermişlerdir.

5 öğretmen soruya değerler eğitiminde kullandıkları yöntemlerden bahsederek cevap vermişlerdir.

1 öğretmen kişisel gelişim programları kullandığı cevabını vermiştir.

Son olarak 1 öğretmen bu soruya cevap vermemiştir.

3.2.9. Öğretmenlerin Değerler Eğitimi Konusundaki Eğitim Alma Durumlarına Ait Bulgu ve Yorumlar

6. soru: "Mesleki veya hizmetiçi eğitiminizde değerler konusunda özel bir eğitim aldınız mı? Bu durum sizin değer öğretiminize nasıl etki etmektedir?"

Görüşme yapılan öğretmenlerden hiçbiri bu alanda özel bir mesleki eğitim almamıştır. 1 öğretmen üniversite eğitiminin 1 öğretmen de hizmetiçi eğitimlerinin özellikle bu alana yönelik olmasa da katkısı olabileceğini belirtmiştir.

Bir öğretmen kendi imkânlarıyla okuyarak araştırarak kendini bu konuda geliştirdiğini ifade etmiştir.

Başka 1 öğretmenin (K9) ise bu konuda bir çalışması olmuştur.

8 öğretmen ise sadece bu konuda eğitim almadıklarını belirtmişlerdir.

3.2.10. Okullarında Uygulanan Değerler Eğitiminin Yeterliliğine Ait Bulgu ve Yorumlar

“Okulunuzda uygulanan değer eğitimi etkinliklerinin yeterliliği hakkında ne düşünüyorsunuz?”

10 öğretmen okullarında verilen değerler eğitimi yetersiz olarak görmektedir.

2 öğretmen değerler eğitimine ayrılan zamanda bir öğretmende öğretmen yetiştirmede sorun olduğunu düşünmektedir.

1 öğretmen (K4) yeterliliğin sınırı olmadığını ifade etmiştir.

1 öğretmen (K5) yüzde olarak düşünüldüğünde yeterli olduğunu düşünmektedir.

3.2.11. Sınıflarındaki Değerler Eğitiminin Yeterliliğine Ait Bulgu ve Yorumlar

“Sınıfınızda uygulanan değerler eğitiminin etkililiği hakkında ne düşünüyorsunuz?”

2 öğretmen sınıftaki eğitimi yeterli bulmaktadır.

1 öğretmen (K1) sadece sınıfta verilen eğitimin yeterli olmadığına vurgu yapmıştır.

2 öğretmen (K2, K3) olumlu tepkiler aldıklarını belirtmişlerdir.

2 öğretmen elinden geldiği şekilde uygulamaya çalıştıklarını ifade etmişlerdir.

1 öğretmen (K9) yeterliliğin sınırı olmadığını, bir öğretmen (K12) verilen değerlerin sokak veya tv dizileri tarafından yok edildiği şeklinde cevaplar vermişlerdir.

2 öğretmen ise yeterli olmadığını düşünmektedir.

3.2.12. Değerlerin Günümüzde Geçmişe Oranla Farklaşmasına Ait Bulgu ve Yorumlar

8. soru: “Günümüzde değerlerin geçmişe oranla farklılaşması hakkında ne düşünüyorsunuz?”

Öğretmenlerden 5’i değerlerin farklılaşmasının normal olduğunu düşünürken 7’si değerlerin yozlaştığını düşünmektedir.

4.3. Değer Etkinlikleri Değerlendirme Formuna Ait Bulgu ve Yorumlar

4. SINIF

Tablo 2. “Kendimi Tanıyorum” Ünitesi Sınıftaki Uygulamalar Tablosu

Ünite No-Adı	Öğrenme Alanı	Doğrudan Verilecek Değerler	Uygulanan Etkinlikler	Uygulanan Yöntem-Strateji- Teknik	Kullanılan Materyaller
1-Kendimi Tanıyorum	Birey ve Toplum	Duygu ve düşüncelere saygı, Hoşgörü	K13-“Bu konuda örnek olabilecek kişilerin görüşlerinin araştırılması, verilen durumlarda nasıl hareket edebileceklerinin sorulması, empati kurma.” K14- “Duygular bulmacası, yaşam kronolojisi, parmak izi çıkarma” K15- “Duygu ve düşünceleri anlatan günlük tutma, parmak izi etkinliği ile benzerlik ve farklılıklar, duygu ve düşüncelerimizi anlatan yazı yazma ve maske hazırlama” K16- “Bireysel özelliklerini anlatan poster hazırlama, kendi yaşamındaki olayları kronolojik sıraya koyma” K17- “farklı ve özel’ insanların farklılıklarının bir özellik olduğu” K18- “Okul koridorlarına saygı ve hoşgörü ile ilgili pano oluşturma, değerler ağacı yapma, sınıf duvarına yapıştırma”	K13-“Araştırma, buluş yoluyla öğrenme.” K14- “Örnek olay inceleme, soru- cevap, sonuç çıkarma.” K15- “Anlatım, grup çalışması, tümevarım, gösteri.” K16- “Araştırma, beyin fırtınası, iş birliği, resimleme, örnek olay inceleme.” K17- “Örnek olay incelemesi, gösteri, anlatım, soru cevap, tartışma.” K18- “Anlatım, grup tartışması.”	K13-“Ders ve çalışma kitabı.” K14- “Çalışma kitabı, mürekkep, bant, karton, cetvel.” K15- “Karton, kağıt, kalem, yazılı kaynaklar, etkinlik örnekleri.” K16- “Takvim, fotoğraf, gazete küpür, nüfus cüzdanı, cumhuriyet tarihini ve yenilikleri anlatan belgesel.” K17- “Karton, boya, kağıt, yazılı ve görsel basın materyalleri.” K18- “Güncel yayımlar, resim, fotoğraf.”

Tablo 3. "Geçmişimi Öğreniyorum" Ünitesi Sınıftaki Uygulamalar Tablosu

Ünite No-Adı	Öğrenme Alanı	Doğrudan Verilecek Değerler	Uygulanan Etkinlikler	Uygulanan Yöntem-Strateji- Teknik	Kullanılan Materyaller
2-Geçmişimi Öğreniyorum	Kültür ve Miras	Türk Büyüklerine Saygı, Aile Birliğine Önem Verme, Vatanseverlik	K13-"Türk büyüklerinin hayatlarının araştırılması. Ailemizin bizim için yaptıkları fedakârlıkların sorulması. Tartışma. Film izleme." K14- "Soy ağacı, bir zamanlar çocuktular, bulmaca." K15- "Aile tarihi çalışma, sözlü tarih çalışması, sanal alan gezisi, aile soy ağacı." K16- "Soy ağacı yapma, sözlü tarih yöntemi ile aile tarihini araştırma, geçmişten günümüze milli kültür öğelerimizdeki değişiklikleri araştırma (bayram- düğün)." K17- "Pano oluşturma, resim çizme ve sergileme, şiir okuma yarışması." K18- "film izliyoruz" Atatürk ve Milli Mücadele	K13-"Araştırma, buluş yoluyla öğrenme, gözlem yapma, şiir yazma, sözlü tarih." K14- "Sonuç çıkarma, soru- cevap, araştırma yoluyla öğrenme, görüşme yapma." K15- "Anlatım, gösteri, bireysel araştırma, sunu, örnek olay, canlandırma." K16- "Sözlü tarih yöntemi, araştırma, poster afiş hazırlama, koleksiyon yapma, röportaj." K17- "Anlatım, soru cevap, slogan bulma, tartışma." K18- "Anlatım, soru yanıt."	K13- "Ders ve yardımcı kaynak kitaplar, filmler, fotoğraflar." K14- "Çalışma kitabı, aile bireyleri, fotoğraflar, kahve değirmeni, cezve." K15- "İnternet, film, cd, etkinlik örnekleri, kaynak kişiler." K16- "Fotoğraf, diploma, madalya." K17- "Resim ve fotoğraflar, karton, bayraklar vb." K18- "Yazılı kaynaklar, DVD, TV ve ansiklopediler."

Tablo 4. "Yaşadığımız Yer" Ünitesi Sınıftaki Uygulamalar Tablosu

Ünite No-Adı	Öğrenme Alanı	Doğrudan Verilecek Değerler	Uygulanan Etkinlikler	Uygulanan Yöntem-Strateji- Teknik	Kullanılan Materyaller
3-Yaşadığımız Yer	İnsanlar, Yerler ve Çevreler	Doğa Sevgisi	K13- "Doğanın güzelliğinin farkına varma. Çevre kirliliğinin sonuçlarını fotoğraflarla anlatma." K14- "yönleri bulalım, kuşbakışı, kavram haritası." K15- "gölge oyunu ile yön bulma, resimli kroki hazırlama, pilota yardım edelim, hava gözlemi, sınıf tahliye çantası hazırlama." K16- "kroki çizme etkinliği, pusulayla yön bulma, hava gözlem grafiği oluşturma." K17- "mevsimlerle ilgili resim ve fotoğraf bulma yarışması, doğayı koruma kompozisyonları sergileme." K18- "deprem tatbikatı, sınıf tahliye çantası hazırlama."	K13- "Gözlem yapma, proje çalışması." K14- "Soru cevap, araştırma yoluyla öğrenme, sonuç çıkarma, beyin fırtınası." K15- "Anlatım, gösteri, soru-yanıt, canlandırma, grup tartışması, örnek olay, beyin fırtınası." K16- "5E yöntemi, buluş yoluyla öğretim, işbirlikli öğrenme." K17- "Anlatım, soru cevap, tartışma, fotoğraf analizi." K18- "Canlandırma."	K13- "Fotoğraflar, kitaplar." K14- "Çalışma kitabı, pusula, afişler, görseller." K15- "Kaynak kitaplar, internet, cdler, bilgisayar, resim, harita, fotoğraflar." K16- "Pusula, resimler, şiirler." K17- "Resim ve fotoğraflar, karton, doğa cdleri, dvdleri." K18- "DVD, CD, TV"

Tablo 5. "Üretimden Tüketime" Ünitesi Sınıftaki Uygulamalar Tablosu

Ünite No-Adı	Öğrenme Alanı	Doğrudan Verilecek Değerler	Uygulanan Etkinlikler	Uygulanan Yöntem-Strateji- Teknik	Kullanılan Materyaller
4-Üretimden Tüketime	Üretim, Dağıtım ve Tüketim	Temizlik ve Sağlıklı Olmaya Önem Verme	K13-"Temizliğin hayatımızdaki önemini vurgulama. Örnek durumlar gösterme." K14-"Temel ihtiyaçlar, tarladan sofraya." K15- "Bütçeye göre alışveriş listesi hazırlama, paranın hikayesi araştırma, ben olsaydım ne olurdu. (mesleklerin gerekliliğini savunma)" K16- "Aile bütçesi oluşturma, istek ve ihtiyaç listesi yap, ürün öyküsü oluşturma." K17- "Temizlik ile ilgili resimleri panoda sergileme, geri dönüşüm kutusu hazırlama." K18- "Doğal besin kaynaklarımız, sağlığa zararlı yiyecekler, dengeli / dengesiz beslenme."	K13- "Proje çalışması, beyin fırtınası." K14- "Soru cevap, araştırma, sonuç çıkarma, beyin fırtınası, işbirlikli öğrenme." K15- "Anlatım, gösteri, araştırma, canlandırma, röportaj, örnek olay." K16- "Araştırma, işbirlikli öğrenme, gözlem, röportaj yap, poster ve afiş hazırlama." K17- "Slogan bulma, örnek olay inceleme, soru cevap, tartışma." K18- "Anlatım, beyin fırtınası."	K13-"Karton, boya kalemleri, kişisel temizlik malzemeleri." K14- "Çalışma kitabı, gözlemlerimiz." K15- "Görsel kaynaklar, yazılı kaynaklar, kaynak kişiler." K16- "Resimler, fiyat etiketleri, tse, ce ve iso 9001 ve garanti belgesi örnekleri, ambalajlı gıda maddeleri." K17- "Resim ve fotoğraflar, dvd ve cd ler, yazılı ve görsel basın materyalleri." K18- "Yazılı kaynaklar."

Tablo 6. "İyi ki Var" Ünitesi Sınıftaki Uygulamalar Tablosu

Ünite No-Adı	Öğrenme Alanı	Doğrudan Verilecek Değerler	Uygulanan Etkinlikler	Uygulanan Yöntem-Strateji- Teknik	Kullanılan Materyaller
5-İyi ki Var	Bilim, Teknoloji ve Toplum	Bilimsellik	K13- "Bilim insanların hayatlarının araştırılarak bilim sevgisi oluşturma. Bilimle ilgili özlü sözler bulma. Bilimin hayatımızdaki sorunları çözmesi ve faydalarından bahsetme." K14- "Teknolojik ürünler, takvimleri karşılaştırıyorum, zaman içinde saat, yanlış kullanma, zarar verme." K15- "Zaman tüneli, önemli telefon numaraları, geleceğin dünyası." K16-"Ürün öyküsü oluşturma, bir teknolojik ürünün tarihsel gelişimini araştırma, teknolojik ürünlerin yaşamımıza etkileriyle ilgili poster hazırlama, ürün tasarlama." K17-" Teknolojideki yeniliklerin resimlerinin panoda sergilenmesi." K18- "İnternette araştırıyoruz' kullandığımız eşyaların geçirdiği evreler."	K13- "Araştırma, beyin fırtınası, buluş yoluyla öğrenme." K14- "Araştırma yoluyla öğrenme, soru cevap, sonuç çıkarma." K15- "Anlatım, grup tartışması, gösteri, örnek olay, canlandırma, tümevarım." K16- "Buluş yoluyla öğrenme, araştırma-gözlem, işbirliği ile öğrenme, poster- afiş hazırlama, rol yapma, sonuç çıkarma." K17- "Anlatım, soru cevap, örnek olay inceleme." K18- "Yazılı kaynaklar, internet, aile büyükleri"	K13- "Yardımcı kaynaklar, fotoğraflar." K14- "Çalışma kitabı, takvimler, saat, cep telefonu, bilgisayar." K15- "Görsel kaynaklar, yazılı kaynaklar." K16- "İlkel aydınlatma araçları, resimler, takvimler." K17- "Bilgisayar, cep telefonu, dvd player, resim ve fotoğraflar." K18- "Grup çalışması."

Tablo 7. "Hep Birlikte" Ünitesi Sınıftaki Uygulamalar Tablosu

Ünite No-Adı	Öğrenme Alanı	Doğrudan Verilecek Değerler	Uygulanan Etkinlikler	Uygulanan Yöntem-Strateji- Teknik	Kullanılan Materyaller
6-Hep Birlikte	Gruplar, Kurumlar ve Sosyal Örgütler	Yardımsellik	K13- "Empati kurarak yardım bekleyen insanların anlaşılması. İnsanlara yardım yollarının araştırılması. Bir drama çalışması yapma." K14- "Kurumlar, sosyal örgütler, toplum için çalışanlar, eğitsel klüpler." K15- "Gazete sayfası hazırlama, bir sorunumuzu çözelim, iki elin sesi" K16- "Resmi kurumları listeleme, görevlerini belirtme, bir sosyal örgüte gezi, kızıl posterini hazırlama" K17- "Sosyal yardımlaşma ve dayanışma faaliyetlerinin kaymakamlıktan temin edilerek sergilenmesi. Fakir aileleri ziyaret ve yardımlaşma." K18- "Gönüllü çalışanlar, Bir sorunumuzu çözelim etkinlikleri."	K13- "Beyin fırtınası, rol yapma, empati." K14- "Araştırma yoluyla öğrenme, soru cevap, sonuç çıkarma, görüşme yapma." K15- "Gösteri, anlatım, tümevarım, soru yanıt, grup çalışmaları." K16- "İşbirlikli öğrenme, buluş yoluyla öğrenme, araştırma yoluyla öğrenme, şiir yazma, gezi gözlem." K17- "Anlatım, soru cevap, tartışma." K18- "Gösteri, örnek olay."	K13- "Film ve hikâyeler." K14- "Çalışma kitabı, örgüt görselleri, kulüp öğretmenleri." K15- "Yazılı kaynaklar, kaynak kişiler, görsel kaynaklar." K16- " Sosyal ve resmi kurumlar, resimler, ders araç gereçleri." K17- "Resim ve fotoğraflar." K18- "Yazılı kaynaklar, fotoğraflar."

Tablo 8. "İnsanlar ve Yönetim" Ünitesi Sınıftaki Uygulamalar Tablosu

Ünite No-Adı	Öğrenme Alanı	Doğrudan Verilecek Değerler	Uygulanan Etkinlikler	Uygulanan Yöntem-Strateji- Teknik	Kullanılan Materyaller
7-İnsanlar ve Yönetim	Güç, Yönetim ve Toplum	Bağımsızlık	K13- "Bağımsızlığın önemini bağımsızlık için ödenen bedelle anlaşmaya çalışılması." K14- "Kimin görevi, çözüm bulalım, kamuoyunun gücü, bulmaca." K15- "Oyun parkı istiyoruz, bir gezi yapalım, benim bayramım, oy verelim." K16- " Mümkün olursa bir yerel yönetim birimine gezi." K17- "Bayrak figürlerinin resimlerinin panoda sergilenmesi, cumhuriyet yönetiminin faziletlerinin ve getirdiklerinin panoda sergilenmesi." K18- "Milli Mücadele'de Atatürk'ün rolü."	K13- "Beyin fırtınası, araştırma, şiir yazma." K14- "Araştırma, soru cevap, görüşme, sonuç çıkarma." K15- "Canlandırma, anlatım, grup tartışması, gezi gözlem, gösteri grup çalışması." K16- "Araştırma, gezi gözlem, röportaj, mülakat, drama, listeleme." K17- "Anlatım, soru cevap, tartışma, örnek olay inceleme." K18- "Anlatım."	K13- "Fotoğraf ve filmler, hikâyeler, kahramanların hayatlarının araştırılması." K14- "Çalışma kitabı, belediye afişleri." K15- "Çocuk hakları sözleşmesi, çevremizdeki kurumlarda çalışanlar, görsel kaynaklar." K16- "Dergi, broşür, gazete." K17- "Bayrak, karton, kağıt, resim ve fotoğraflar." K18- "Yazılı kaynaklar, dvd, cd."

Tablo 9. "Uzaktaki Arkadaşlarım" Ünitesi Sınıftaki Uygulamalar Tablosu

Ünite No-Adı	Öğrenme Alanı	Doğrudan Verilecek Değerler	Uygulanan Etkinlikler	Uygulanan Yöntem-Strateji- Teknik	Kullanılan Materyaller
8-Uzaktaki Arkadaşlarım	Küresel Bağlantılar	Misafirperverlik	K13- "Örnek olaylar verilerek kültürümüzdeki misafirperverliğin kavratılması. Drama çalışmalarıyla empati kurma." K14- "Ülkeler, kutlamaları, bulmaca." K15- "Dünya turu(harita üzerinde değişik ülkelere yolculuk), fotoğrafların anlattıkları, güzel günler, ortak yönlerimiz." K16- "Listeleme (evrensel olan özel günleri)" K17- "Kardeş okula yapılan ziyarette çekilen fotoğrafların panoda sergilenmesi." K18- "Dünya turu' harita üzerinde değişik ülkelere yolculuk."	K13- "Araştırma, rol yapma, buluş yoluyla öğrenme, görüşme yapma." K14- "Soru cevap, araştırma." K15- "Grup çalışması, gözlem, gösteri, soru yanıt, örnek olay, beyin fırtınası, canlandırma." K16- "Araştırma, gözlem, karşılaştırma." K17- "Anlatım, soru cevap, tartışma." K18- "Anlatım, grup çalışması."	K13- "Aile büyükleri, hikâyeler." K14- "Çalışma kitabı, bayraklar, 23 Nisan görselleri." K15- "Görsel yayınlar, resim, harita, fotoğraflar, kaynak kişiler, görsel kaynaklar." K16- "Atlas, fotoğraf, bayraklar." K17- "Karton, cd ve dvd, yazılı basın resimleri." K18- "Yazılı kaynaklar, resim, harita."

5. SINIF

Tablo 10. "Haklarımı Öğreniyorum" Ünitesi Sınıftaki Uygulamalar Tablosu

Ünite No-Adı	Öğrenme Alanı	Doğrudan Verilecek Değerler	Uygulanan Etkinlikler	Uygulanan Yöntem-Strateji- Teknik	Kullanılan Materyaller
1-Haklarımı Öğreniyorum	Birey ve Toplum	Sorumluluk	K19- "Dünya çocuk hakları ile ilgili etkinlik" K20-"Bilmeceler, sorumluluk oyunları, tümceleri tamamlama, sessiz kare, sözleşme maddeleri toplama, broşür hazırlama." K21-"Araştırma çalışmaları vermek. Grup çalışmaları ve gözlem yapma ile gördüğü yanlışları belirtme." K22- "Sıra bende, şiir okuma, kulüp çalışmaları, başkanlık." K23- "Günlük yaşantımızda üzerimize düşen vazifelerimizin yerine getirilmediği ile ilgili veli öğretmen işbirliğindeki uygulamaların etkinliği yapıldı." K24- "Hak ve sorumluluklarını ve üstlendiği rolleri fark edeceği etkinlikler uygulandı."	K19- "Araştırma, analiz, sentez, sunu." K20- "Öz değerlendirme formları, tartışma, eşleştirme türü, açık uçlu sorular." K21- "Araştırma, anlatım, soru cevap teknikleri." K22- "Anlatım, soru cevap, gösteri." K23- "Günlük yaşantımızda üzerimize düşen vazifelerimizin yerine getirilmediği ile ilgili veli öğretmen işbirliğindeki uygulamaların etkinliği yapıldı." K24- " Açık uçlu sorularla tartışma, anlatım, beyin fırtınası, soru cevap."	K19- "Gazeteler, internet, Sosyal Bilgiler Kitabı." K20- " Gazete kütüphaneleri, yazılı anlatım." K21- "Ders Kitabı ve kaynak kitaplar, bilgisayarlar ve projeksiyon cihazı." K22- "Nöbetçi kartı, nöbet listesi." K23- "Ders ve Çalışma kitabı, yazılı ve görsel materyaller, bilgisayar ve projeksiyon cihazı." K24- "Kimlik, gazete kütüphaneleri, kaynak kitaplar."

Tablo 11. "Adım Adım Türkiye" Ünitesi Sınıftaki Uygulamalar Tablosu

Ünite No-Adı	Öğrenme Alanı	Doğrudan Verilecek Değerler	Uygulanan Etkinlikler	Uygulanan Yöntem-Strateji-Teknik	Kullanılan Materyaller
2-Adım Adım Türkiye	Kültür ve Miras	Estetik	K19- "Tarihi bir ilimizi tanıtmak." K20- "İnsan hakları bildirgesi. Cumhuriyet ile kazanılan kazanımlar." K21- "Farklı kültürleri inceleme, farklılıkları görme." K22- "Kompozisyon etkinliği, türkü dinleme, halk oyunu oynama, broşür hazırlama, bayram kartı hazırlama, düğün canlandırma, film izleme." K23- "Ülkemizin tarihi, doğal güzellikleri haritası oluşturuldu." K24- "Çoktan seçmeli, boşluk doldurmalı sorular, performans çalışması, geleneksel unsurlardan söz edildi."	K19- "Araştırma, soru cevap, gösterme." K20- "Gözlem, öz değerlendirme formu, açık uçlu sorular, çoktan seçmeli sorular." K21- "Anlatım, soru cevap." K22- "Anlatım, gösteri, soru cevap, araştırma, canlandırma, film izleme." K23- "Anlatım, canlandırma, soru cevap." K24- "Diğer derslerle ilişkilendirme, anlatım, soru cevap, görsel okuma."	K19- "Broşürler, illeri tanıtan kitaplar, gazete ve dergiler, internet." K20- "Müze gezisi, görseller, karikatür, doğrudan verilecek beceriler, il yıllıkları." K21- "Ders kitapları, haritalar, internet." K22- "Türkiye haritası, eski kıyafetler, kullanılan araç gereçler, Atatürk köşesi, Film bilgisayar." K23- "Harita, görsel materyaller, projeksiyon aleti, bilgisayar." K24- "Poster, kart, harita, antik sayılan eşya örnekleri."

Tablo 12. "Bölgemizi Tanıyalım" Ünitesi Sınıftaki Uygulamalar Tablosu

Ünite No-Adı	Öğrenme Alanı	Doğrudan Verilecek Değerler	Uygulanan Etkinlikler	Uygulanan Yöntem-Strateji-Teknik	Kullanılan Materyaller
3- Bölgemizi Tanıyalım	İnsanlar, Yerler ve Çevreler	Doğal Çevreye Duyarlılık	K19- "Yaşadığımız yerin ikliminin nasıl olmasını istersiniz?" K20- "Türkiye haritasından faydalanarak yer şekilleri, iklim, insan faaliyetleri vb. deprem sırasında yapılacaklar." K21- "Gezi gözlem." K22- "Gezi düzenleme, aile büyükleri ile söyleşi, gazete haberleri, deprem tatbikatı, doğal afetlerin görüntülerini izletme." K23- "Okulumuzun bahçesinin bir ders süresince gezilmesi ve çevre temizliği yapılması etkinliği yapıldı." K24- "Sözlü ve yazılı kültür öğeleri verildi. Nüfusun yoğun olduğu yerler harita üzerinde verildi."	K19- "Yazma." K20- "Açık uçlu sorular, çoktan seçmeli sorular, test, kavram haritası, haritaların yorumlanması." K21- "İnceleme, araştırma yapma, anlatım." K22- "Gözlem, mülakat, araştırma, anlatım, yaparak ve yaşayarak öğrenme." K23- "Gözlem, inceleme, durum değerlendirmesi, beyin fırtınası, uygulama." K24- "Grup çalışması, resim, afiş, poster hazırlama, okuma- yazma çalışmaları, anlatım."	K19- "İklim haritası, sosyal bilgiler kitabı." K20- "Türkiye kabartma haritası, sözlü ve yazılı kültür öğeleri (şarkı, türkü, vb.) deprem haritası, gazete kopyaları." K21- "Ders kitapları, kaynaklar, internet." K22- "Türkiye kabartma haritası, bilgisayar, fotoğraflar." K23- "Okul bahçesine atılan çöpler, poşet ve çöp kutusu." K24- "Poster, grafik incelemesi, harita."

Tablo 13. "Ürettiklerimiz" Ünitesi Sınıftaki Uygulamalar Tablosu

Ünite No-Adı	Öğrenme Alanı	Doğrudan Verilecek Değerler	Uygulanan Etkinlikler	Uygulanan Yöntem-Strateji-Teknik	Kullanılan Materyaller
4- Ürettiklerimiz	Üretim, Tüketim ve Dağıtım	Çalışkanlık	K19- "Bölgemizdeki bir ürünün tanıtımı (buğday)." K20- "Girişimcilikle ilgili tiyatro, canlandırma, çizgi grafikleri ve sorular, kariyer bilinci, bölgedeki meslekleri belirler." K21- "Bir sanayi kuruluşuna gezi yapılmış üretim aşaması incelenmiştir." K22- "Duvar gazetesi hazırlama, hayali iş kurma ve işi tanıtmaya etkinliği, yaşadığı çevrede ekonomik faaliyetlerle ilgili araştırma, meslek tanıtma." K23- "Yakın çevremizde bulunan ekmek fırınına gezi yapıldı." K24- "Yaşadığımız bölgedeki kaynakları araştırdık. İnsanların toplum içinde çalıştıkları, çalışma ve üretimin ülke ekonomisi için önemi vurgulandı."	K19- "Araştırma, röportaj, gösterme." K20- "Açık uçlu sorular, çoktan seçmeli sorular, kavram haritası, haritadan yer bulma." K21- "Gezi-gözlem, soru cevap, anlatım." K22- "Gezi gözlem, inceleme, anlatım, demonstrasyon." K23- "Anlatım, gözlem." K24- "Anlatım, soru cevap, tümevarım, çoklu zekâ yöntemi."	K19- "İnternet, gazeteler, çiftçiler." K20- "Girişimciliği öğreten materyaller, gazete kupaşları, basit istatistik verileri." K21- "Cam üretiminin aşamaları yerinde incelendi." K22- "Fotoğraflar, bilgisayar, resim, afiş, broşür, gezi formu." K23- "Fotoğraflar, film, bilgisayar, Ders ve Çalışma Kitabı." K24- "Grafik yorumlama, harita, resimler."

Tablo 14. "Gerçekleşen Düşler" Ünitesi Sınıftaki Uygulamalar Tablosu

Ünite No-Adı	Öğrenme Alanı	Doğrudan Verilecek Değerler	Uygulanan Etkinlikler	Uygulanan Yöntem-Strateji-Teknik	Kullanılan Materyaller
5- Gerçekleşen Düşler	Bilim, Teknoloji ve Toplum	Akademik Dürüstlük	K19- "Hazırladıkları bilim adamları ile ilgili bir pano oluşturma." K20- "Buluşlarla teknolojik gelişimleri ilişkilendirir. Hayatımıza etkilerini tartışır. Buluş yapanların ve bilim adamlarının ortak özelliklerini fark eder." K21- "Hayal kurma, arkadaşını gözleme." K22- "Mikroskopla bir canlı ya da cisim inceleme, sinema ziyareti, hasta ziyareti ve hastanın tedavi yöntemlerini öğrenme, bir bilim insanının hayatını araştırma." K23- "Thomas Edison'un ampulün icat edilinceye kadar çektiği sıkıntıları anlatan bir araştırma yapıldı." K24- "Teknolojik ürünlerin toplum hayatına olumlu ve bilinçsiz kullanıldığında da olumsuzluklarını konuştuk. Bilimin kalkınmadaki önemi, kendini bilime adayan insanlar."	K19- "Sentez, soru cevap." K20- "Öz değerlendirme formu, açık uçlu sorular, boşluk doldurma, eşleştirmeli sorular, öğrenci ürün dosyası ve tutum ölçeği." K21- "Gözlem yapma, araştırma, anlatım." K22- "Gezi gözlem, anlatım- soru cevap, slogan yazma, sloganı okuyup panoya asma." K23- "Araştırma, inceleme, veri toplama, beyin fırtınası, değerlendirme, anlatım." K24- "Gruplarla poster hazırlama çalışmalarına yer verildi. Anlatım, çoklu zekâ, soru cevap."	K19- "Ansiklopediler, internet, sosyal kitabı." K20- "Kaynakçalar, gazete kupaşları, bilim çocuk dergisi, kütüphaneler, vitamin." K21- "Bilim insanları ile ilgili kaynaklar." K22- "Mikroskop, geçmişten günümüze teknolojik aletlerin fotoğrafları." K23- "Yazılı kaynaklar, internet, canlı kaynaklar." K24- "Teknolojik ürünler, gazete kupaşlarından yararlanıldı."

Tablo15. "Toplum İçin Çalışanlar" Ünitesi Sınıftaki Uygulamalar Tablosu

Ünite No-Adı	Öğrenme Alanı	Doğrudan Verilecek Değerler	Uygulanan Etkinlikler	Uygulanan Yöntem-Strateji-Teknik	Kullanılan Materyaller
6-Toplum İçin Çalışanlar	Gruplar, Kurumlar ve Sosyal Örgütler	Dayanışma	K19- "Gıda maddelerinin ambalajlarını inceleyen üretim izni veren kurum." K20- "Toplum ve kurumlar ile ilgili serbest yazı, sivil toplum kavramı haritası, yakın sivil toplum kuruluşlarını ziyaret." K21- "Birlikte başardık etkinliği uygulandı." K22- "Kampanya etkinliği, drama etkinliği (üretici satıcı), ağaç dikme etkinliği, herhangi bir sivil toplum kuruluşunun çalışmalarıyla ilgili resim-şiir ve yazı." K23- "Aile içerisindeki bireyler ve bireylerin görevleri, sorumlulukları ile ilgili yazı yazdırıldı." K24- "Sivil toplumla ilgili etkinlikler. Sivil toplum örgütlerinin yasal olduğunu kavrama ile ilgili etkinlikler. Kurum ve kuruluşların toplum hayatımızdaki önemi ile ilgili etkinlik."	K19- "İnceleme, gösterme." K20- "Gezi ve gözlem." K21- "Yakın çevredeki meslekleri inceleme, araştırma, anlatım." K22- "Röportaj, anlatım- soru-cevap." K23- "Gözlem, görüşme, yazılı anlatım." K24- "Drama, canlandırma, soru cevap, resim şema çizim ölçeği, anlatım."	K19- "Ambalaj çeşitleri." K20- "Gazete küpürleri, basın ve internet, haritalar, vitamin." K21- "Veliler, kitaplar internet." K22- "Poster, fidan, bilgisayar." K23- "Canlı kaynaklar, A4 kağıdı, kalem tek başınalığın zorluğunun farkına vardırılması sağlanır." K24- "İnternet, kaynak kitaplar, haritalar, grafikler, okul sözleşmesi."

Tablo 16. "Bir Ülke Bir Bayrak" Ünitesi Sınıftaki Uygulamalar Tablosu

Ünite No-Adı	Öğrenme Alanı	Doğrudan Verilecek Değerler	Uygulanan Etkinlikler	Uygulanan Yöntem-Strateji-Teknik	Kullanılan Materyaller
7-Bir Ülke Bir Bayrak	Güç, Yönetim ve Toplum	Adil Olma, Bayrağa ve İstiklal Marşına Saygı	K19- "Başbakanın görevleri." K20- "İnsan hakları ve vatandaşlık, hukuk kuralları, T.C. anayasası, demokrasi, merkezi yönetim kavramı." K21- "Neden vatan sevgisi? Araştırma etkinliği." K22- "Okulumuzdaki ve çevredeki bayrakları inceleme, bayrakları tanıyalım, istiklal marşı töreninde bulunma." K23- "İstiklal marşının yazılma sürecini içeren araştırma etkinliği yaptırılması ve sınıfta sunum yaptırılması etkinliği." K24- "Toplum yaşamında doğacak sorunların en önemli güvencesi olarak devlet gücünü kavrayacak çalışmalar. Devletin önemli konularından eğitim, adalet, güvenlik konuları ele alan çalışmalar. Bağımsızlığımızın önemini vurgulayan çalışmalar. Mehmet Akif Ersoy'un hayatının okunması."	K19- "Araştırma, sentez, gösterme." K20- "Öz değerlendirme, açık uçlu sorular, boşluk doldurma, eşleştirmeli sorular, öğrenci ürün dosyası." K21- "Anlatım, soru cevap, akran değerlendirme." K22- "Gezi gözlem, inceleme, haber izleme, araştırma." K23- "Araştırma, inceleme, yazılı anlatım, tartışma." K24- "Anlatım, soru cevap, drama, gözlem, görsel okuma."	K19- "Gazete küpürleri, internet." K20- "Haritalar, kavram haritaları, gazete küpürleri, müze ziyareti, vitamin." K21- "Vatan için çalışanlar, yazılı kaynaklar, ders kitapları." K22- "Bayrak, bilgisayar." K23- "Ansiklopediler, internet, canlı kaynaklar." K24- "Gazete küpürlerinden yararlanma, tv programları ve haberleri izleme."

Tablo 17. "Küresel Bağlantılar" Ünitesi Sınıftaki Uygulamalar Tablosu

Ünite No-Adı	Öğrenme Alanı	Doğrudan Verilecek Değerler	Uygulanan Etkinlikler	Uygulanan Yöntem-Strateji-Teknik	Kullanılan Materyaller
8- Küresel Bağlantılar	Hepimizin Dünyası	Tarihsel Mirasa Duyarlılık	K19- "Dünya mirasını koruyalım afiş çalışması." K20- "Dünya milletlerinin ortak yönleri." K21- "Bu dünya bizim etkinliği uygulanacak." K22- "Mülakat yapma, dünya mirasını koruyalım afiş çalışması, dünya kültür mirasları hakkında bilgi toplama." K23- "İlimizde bulunan iki tane tarihi mirasımızın araştırılması görevi verilmesi." K24- "Farklı bölgelerde, ülkelerdeki insanlar arasındaki ekonomik ve kültürel ilişkilerin teknolojinin gelişmesi ile birlikte önem kazandığına dair çalışmalar."	K19- "Araştırma yapma, uygulama." K20- "Tartışma, fikir yürütme, araştırma." K21- "Anlatım, soru cevap, film izleme (120)." K22- "Anlatım, gezi gözlem, inceleme, film izleme." K23- "Araştırma inceleme, yazılı anlatım, sözlü anlatım." K24- "Anlatım, gözlem yapma, soru cevap, drama."	K19- "Renkli kartonlar yapıştırma, vb." K20- "Bilgisayar oyunları, gazete kupürleri." K21- "Bilgisayar, cd, ders ve şiir kitapları." K22- "Makas, yapıştırıcı, karton, bilgisayar." K23- "Ansiklopediler, internet, diğer gereçler." K24- "Poster, harita, küre, başka ülkelerle ilgili poster ve bayrakların incelenmesi."

4. SONUÇLAR VE ÖNERİLER

4.1.1. Değer Önem Sırası Anketinden Elde Edilen Sonuçlar

1. Ankete 100 öğretmene uygulanmıştır. Katılımcı öğretmenlerin 50'sini kadın ve 50'sini erkek katılımcılar oluşturmaktadır.
2. Ankete cevap veren öğretmenlerin en önem verdikleri değer "adil olma" ve en az önem verdikleri değer "estetik" olarak bulunmuştur.
3. En önem verilen değerden en az önem verilen değere doğru sıralama şu şekilde olmuştur. Adil olma, saygı, dürüstlük, sorumluluk, sevgi, vatanseverlik, bağımsızlık, aile birliğine önem verme, çalışkanlık, özgürlük, hoşgörü, barış, dayanışma, yardımseverlik, bilimsellik, duyarlılık, temizlik, sağlıklı olmaya önem verme, misafirperverlik, estetik.
4. Değerlerin önem sıralamasında elde edilen sonuçlara bakıldığında birkaçının dışında aralarında anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir. Bu da öğretmenlerin değerlerin çoğuna birbirine yakın derecede önem verdiklerini göstermektedir. Bu değerlerin Sosyal Bilgiler Öğretim Programında olduğu düşünülürse sonucun böyle olması beklenebilir.

4.1.2. Değer Algıları Görüşme Formundan Elde Edilen Sonuçlar

1. Yarı yapılandırılmış görüşme sorularından oluşan görüşme formu 12 katılımcı öğretmene uygulanmıştır.
2. Öğretmenlerin değer kelimesinden anladıkları birbirinden farklı olmakla birlikte çoğu değeri toplum, kültür ve ahlakla bağdaştırmıştır.
3. Formda yer alan ikinci ve üçüncü sorulara da toplum ve kültürle ilişkili cevaplar vermişlerdir.
4. Formu cevaplayan öğretmenlerin birçoğu Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan değerler ile kendi değerlerinin örtüşüğünü belirtmişlerdir. Bu durum dersin işlenişini kolaylaştırdığını göstermektedir çünkü öğretmen kendine göre de doğru olan değerleri benimsetmeye çalışmaktadır.
5. Öğretmenlere değerler eğitiminin amacı sorulduğunda topluma, vatana faydalı bir birey olmak ve kendisini tanıyabilmesinin önemini vurgulayan cevaplar vermişlerdir.

6. Değerler eğitiminden sorumlu buldukları kişiler genel olarak öncelikle ailedir. Daha sonra ise öğretmen, okul ve toplumu kapsayan çeşitli cevaplar vermişlerdir.
7. Çoğu öğretmen değerlerin kazanılıp kazanılmadığını anlamak için gözlem yapmakta ve velilerle işbirliği içindedir.
8. Değerlerin kazanılmasında etkili olan faktörle ilişkileri sorulduğunda çoğu velilerle işbirliği içinde bulunduğunu belirtmiştir. Diğer unsurlarla olan etkileşimleri daha az düzeydedir.
9. Öğretmenlerin hemen hemen hiçbiri değerler konusunda özel bir eğitim almamıştır.
10. Okullarında değerlere yönelik uygulanan etkinlikleri yeterli gören öğretmenlerde, yeterli görmeyen öğretmenlerde vardır.
11. Sınıflarda kendi uyguladıkları etkinlikleri genellikle yeterli bulmuşlardır.
12. Öğretmenlerden bazıları değerlerde meydana gelen değişimleri olumlu karşılayıp böyle olması gerektiğini düşünürken bazıları da sahip olduğumuz değerlerin zamanla yozlaştığını düşünmektedir.

4.3. Değer Etkinlikleri Değerlendirme Formundan Elde Edilen Sonuçlar

1. Bu form 12 öğretmene uygulanmıştır. Öğretmenlerden 6'sı 4. sınıf öğretmeni, 6'sı ise 5. sınıf öğretmenidir.
2. Öğretmenlerin sınıfta yaptıkları etkinlikler genellikle işlenen ünite ile uygunluk içinde ve ders ve çalışma kitabında yer alan etkinliklerden oluşmaktadır.
3. Uygulanan yöntem strateji ve tekniklere baktığımızda öğretmenlerin en çok anlatım, soru cevap, araştırma, örnek olay, gösteri, tartışma, grup çalışması, buluş, beyin fırtınası ve drama yöntemlerini kullandığını görmekteyiz. Bazıları soruya yöntem, teknik ve strateji olamayacak cevaplar vermişlerdir.
4. En çok kullandıkları materyaller kolay ulaşılabilir materyallerdir. Ders kitabı, çalışma kitabı, karton, yazılı kaynaklar, görsel materyaller, film, resim, fotoğraf, internet ve bilgisayar en çok kullandıkları materyaller arasındadır.
5. Öğretmenlerin sınıflarda gerek uyguladıkları etkinlikler gerekse kullandıkları yöntem, teknik, strateji ve materyaller bakımından elde bulunan kaynakları verimli olarak değerlendirmeye çalıştığı görülmektedir

4.4. Öneriler

Araştırmanın sonuçlarına ilişkin şu önerilerde bulunulmuştur.

1. Öğretmenler değer olgusu hakkında yorum yaparken ve değer sözcüğünü anlamlandırırken zorlanmışlardır. Sosyal Bilgiler Öğretim Programında değer kavramı hakkında daha fazla açıklamalara yer verilebilir.
2. Öğretmenlerin değerlerin kazandırılmasında etkili olan unsurlar ile etkileşimi veli ve çevre ile sınırlı kalmıştır. Okullarda değerler eğitimine yönelik etkinlikler düzenlenebilir.
3. Çoğu katılımcı öğretmen değerler konusunda özel bir eğitim almamıştır. Bu konuda konferans, seminer veya hizmet içi eğitim etkinlikleri düzenlenebilir.
4. Okullarda yapılan değerler eğitimini yetersiz bulmaktadırlar. Bu yüzden okullarda gerçekleştirilen etkinlikler, projeler vs. artırılabilir.
5. Öğretmenler yöntem, teknik ve stratejiler hakkında benzer cevaplar vermişlerdir. Öğretmen kılavuz kitabında bu konu hakkında daha fazla bilgiye yer verilebilir veya hizmet içi seminerlerle daha fazla bilgilendirilebilirler.
6. Kullanılan materyal imkânı artırılırsa verilen derste daha verimli hale gelecektir.

KAYNAKÇA

- Ata, B. (2011). *Sosyal Bilgiler Öğretim Programı*. Editör: Cemil Öztürk. Sosyal Bilgiler Öğretimi ve Demokratik Vatandaşlık Eğitimi.(1. Baskı) Ankara: PegemA Yayıncılık
- Avşaroğlu, S. (2011). *Okul Dönemi Çocuklarında Gelişim Dönemleri*. Editörler: Refik Turan, Ali Murat Sünbül ve Hakan Akdağ. Sosyal Bilgiler Öğretiminde Yeni Yaklaşımlar. (1. Baskı) Ankara: PegemA Yayıncılık. (288- 319).
- Bacanlı, H. (2002). *Psikolojik Kavram Analizleri*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Cüceloğlu, D. (1999). *Anlamlı ve Coşkulu Bir Yaşam İçin Savaşçı*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Çiftçi, N. (2003). Kohlberg'in Bilişsel Ahlak Gelişimi Teorisi: Ahlak ve Demokrasi Eğitimi. *Değerler Eğitimi Dergisi 1(1)*, 43- 47.
- Doğanay, A. (2006). *Öğretimde Kavram ve Genellemelerin Geliştirilmesi*. Editörler: Cemil Öztürk ve Dursun Dilek. Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi. (2. Baskı). Ankara: PegemA Yayıncılık (256- 257).
- Ekşi, H. (2003). Temel İnsani Değerlerin Kazandırılmasında Bir Yaklaşım: Karakter Eğitimi Programları. *Değerler Eğitimi Dergisi, 1(1)*, 79- 96.
- Erden, M. ve Akman, Y. (1997). *Eğitim Psikolojisi Gelişim- Öğrenme- Öğretme*. Ankara: Arkadaş Yayınevi.
- Güngör, E. (1997). *Ahlak Psikolojisi ve Sosyal Ahlak*. İstanbul: Ötüken Yayıncılık.
- Güngör, E. (2010). *Değerler Psikolojisi Üzerine Araştırmalar*. (4. Baskı). İstanbul: Ötüken Yayıncılık.
- Kale, N. (2007). "Nasıl Bir Değerler Eğitimi?". Editörler: Recep Kaymakcan, Seyfi Kenan, Hayati Hökelekli, Şeyma Arslan, Mahmut Zengin. Değerler ve Eğitimi. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları (313- 322).
- Sarı, M. (2007). *Demokratik Değerlerin Kazanımı Sürecinde Örtük Program: Düşük ve Yüksek 'Okul Yaşam Kalitesi'ne Sahip İki İlköğretim Okulunda Nitel Bir Çalışma*, Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Ulusoy, K. ve Tay, B. (2011). *Sosyal Bilgilerde Değerler Eğitimi*. Editör: Refik Turan, Ali Murat Sünbül ve Hasan Akdağ. Sosyal Bilgiler Öğretiminde Yeni Yaklaşımlar- II. (1. Baskı) Ankara: PegemA Yayıncılık (60- 73).
- Yiğittir, S. (2010). İlköğretim Öğrenci Velilerinin Okullarda Kazandırılmasını Arzuladığı Değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi 8(19)*, 207- 223.